

Stroomdalgraslanden in Nederland

Ontwikkeling en beheer in de Vreugderijkerwaard

*Veldwerkplaats rivierenlandschap
Vreugderijkerwaard, 16 mei 2008*

Inleiders: Karlè Sýkora (Wageningen Universiteit, Leerstoelgroep Natuurbeheer en Plantecologie) en Lykele Zwanenburg (Natuurmonumenten, medewerker beheer)

De veldwerkplaats in de Vreugderijkerwaard was er een van een tweeluik van excursies. Op 28 mei zijn de Millingerwaard en de Erlecomsewaard bezocht.

Per gebied worden de beheersstrategieën besproken, de mate van begrazingsintensiteit voor een succesvol beheer, de dynamische verschillen per uiterwaardengebied en de verspreiding en soortensamenstelling van plantengemeenschappen. De Vreugderijkerwaard is een uiterwaard langs de IJssel, waarvan een deel al tientallen jaren in beheer is bij Natuurmonumenten. Op de oeverwal is tijdens de veldexcursie een prachtig ontwikkelde stroomdalvegetatie aangetroffen. Dit zijn de resultaten van een uitgekiend begrazingsbeheer. Ook zijn sinds enkele jaren een aantal voormalige agrarische graslanden bij het reservaat gevoegd en integraal opgenomen in de begrazing. Al na een paar jaar vestigden zich hier (massaal) enkele rode lijst- soorten. De basis voor een geslaagd beheer is de aanwezigheid van gezonde natuurlijke processen.

Inleiding Karlè Sýkora

De stroomdalgraslanden van het Sedo-Cerastion in Nederland

Sinds halverwege de vorige eeuw, zijn de stroomdalgraslanden in Nederland door verschillende vegetatiedeskundigen uitgebreid geïnventariseerd. De positieve en negatieve ontwikkelingen zijn in kaart gebracht en worden in onderstaande tabel per plantengemeenschap weergegeven.

<i>Plantengemeenschap</i>	<i>afname/ toename</i>
Sedo-Cerastion	Matig afgenomen
Sedo-thymetum	Sterk afgenomen
Medicagini-Avenetum	Matig afgenomen
Sedo-Thymetum medicaginetosum	Zeer sterk afgenomen
Medicagini-Avenetum luzuletosum	Zeer sterk afgenomen
Medicagini-Avenetum arrhenatheretosum	Matig toegenomen

Totaal resultaat van het onderzoek geeft een afname van vrijwel alle onderzochte stroomdalgemeenschappen aan. Daarnaast is ook uit de inventarisaties gebleken dat bloemdijklocaties ook te maken hebben met een sterke achteruitgang. Karlè Sýkora geeft in zijn verhaal aan dat voorzichtigheid in de uitvoering van het beheer zeer belangrijk is. Een te intensieve begrazing leidt tot verruiging van het stroomdalgrasland en een afname in zeldzame stroomdalsoorten.

Inleiding Lykele Zwanenburg

De Vreugderijkerwaard, het gebied en het beheer

De Vreugderijkerwaard is een bijzondere uiterwaard van 120 hectare ten zuiden van de stad Zwolle. De rivier de IJssel stroomt langs het gebied en zorgt voor een matige gebiedsdynamiek. Het gebied bestaat uit verschillende kalkhoudende vaaggronden

variërend van zand, lichte zavel en lichte klei. Delen van de uiterwaard zijn sinds 1962 aangekocht en beheerd door Natuurmonumenten. Vegetatieopnamen van deze periode geven aan dat een grote natuurlijk rijkdom aanwezig was. Door de jaren heen heeft Natuurmonumenten de uiterwaard aan boeren verpacht die er op hun beurt melk- en vleesvee op lieten lopen. De intensiteit van het vee is afgezien van de eerste jaren (1965) laag gebleven wat gunstig voor de vegetatieve ontwikkeling is gebleken. Begin deze eeuw is in het kader van Ruimte voor de Rivier een nevengeul gereali-seerd. De vele werkzaamheden hebben het beheren van het gebied tijdens het proces bemoeilijkt en gezorgd voor een achteruitgang en afname van de kwaliteit. Door integrale begrazing, met een strakke monitoring van de begrazingsintensiteit is de Vreugderijkerwaard er weer bovenop gekomen. Op dit moment heeft de pachter 30 Gallowayrunderen, 15 kalveren en 5 Konikpaarden in het gebied lopen. Dit komt neer op 0,5 gve per hectare. In de afgelopen jaren heeft de stroomdalgraslandvegetatie zich positief ontwikkeld en is de Vreugderijkerwaard tot een voorbeeldgebied uitge-groeid. De doelstelling die voor het gebied wordt gehanteerd bestaat uit handhaven van de aanwezige stroomdalflora en het verder ontwikkelen en verbeteren. Wanneer er overwoekering van de stroomdalgraslandflora plaatsvindt, zorgt de beheerder voor een tijdelijk hogere begrazingsintensiteit. Hij doet dit door andere delen van het ge-bied voor de dieren af te sluiten. De gezondheid van de dieren speelt hierbij wel een belangrijke rol, wanneer ze te zwak zijn mogen ze niet in een schraal biotoop ge-plaatst worden.

Maatregelen, resultaten en ontwikkelingen

- Door een klassiek boerenbeheer, een zogenaamde 'meent', kan men doelge-richt vegetatiebeheer uitvoeren waarbij de kudde gebruikt wordt als middel om het doel te bereiken en of te handhaven.
- De ontwikkeling van een stroomdalgrasland kan alleen plaatsvinden als het terrein weinig bemest wordt en minder dan 10 dagen per jaar overstroomd, dit mag zeker niet in de zomer voorkomen!
- Hooien en begrazen leiden beide tot verschraling, echter:
 - hooien is een stabiele goed controleerbare methode, maar financieel minder aantrekkelijk en geeft een minder natuurlijk beeld;
 - begrazing is minder stabiel, maar geeft wel een mozaïekpatroon in de vegetatie, mits er niet bijgevoerd wordt en de begrazingsintensiteit laag gehouden wordt.

- Het bepalen van de kuddegrootte voor het volgende jaar wordt in de herfst en in het vroege voorjaar bepaald. Tevens wordt er bepaald op welke plekken in het gebied de dieren worden ingeschaard.
- Naast de ontwikkeling van stroomdalgrasland is dit type terrein ook geschikt voor hardhoutoibos ontwikkeling. Dit bos mag echter geen obstakel vormen voor de doorstroming bij hoog water (in het kader van Ruimte voor de rivier).
- De ontwikkeling van een nieuwe oeverwal vindt plaats over een lengte van 1,5 km in de Vreugderijkerwaard. Dit is zeer bijzonder voor Nederland. Er vindt een ophoging van enkele fracties van mm tot enkele mm per jaar plaats.

Onderwerpen van discussie en kennisuitwisseling

Is begrazing voldoende om aan een 'verschralingsdoelstelling' tegemoet te kunnen komen?

Alleen begrazing zou voldoende moeten zijn, dit geldt ook wanneer de doelstelling puur op vegetatieontwikkeling gericht is.

Kan er overal in een uiterwaard een verschralingsbeheer worden toegepast?

Verschralingsbeheer kan alleen worden toegepast op de hogere delen van de uiterwaarden, daar waar de minste overstromingsdagen gelden. Hoe groter het aantal dagen van overstroming, des te meer slib er wordt afgezet en des te voedselrijker. Het type beheer moet worden aangepast op het soort systeem waar men mee te maken heeft.

Hoe kun je constateren of een plek echt verschraalt?

Het kan lijken dat er verschraling optreedt terwijl dit helemaal niet het geval is. Wanneer er door successie dominante soorten verdwijnen komt er meer licht op de bodem waardoor kleine planten een kiemkans krijgen en er dus soorten van schrale bodem komen. Echter hoeft dit niet te betekenen dat de bodem ook daadwerkelijk verschraald is. Om zeker te kunnen zijn van een verschraalde bodem moeten de standplaatsfactoren gecontroleerd worden.

Welke gronden komen het meest in aanmerking voor een hooibeheer?

De natste gronden zouden het beste gehooid kunnen worden. Dit houdt in dat het hooi moet worden afgevoerd tot twee maal toe per jaar. Dit levert de beste verschraling op. Dominante soorten krijgen minder groeikans en er zijn langere perioden met meer licht op de bodem waardoor de kleinere plantensoorten meer groeikansen krij-

gen. Bij het maaibeheer is het echter van belang dat er rekening gehouden wordt met de tijden van zaadafzetting van de vegetatie.

Inlichtingen

Karlè Sýkora (Universiteit Wageningen) 0317-483165, Karle.Sykora@wur.nl

Lykele Zwanenburg (Natuurmonumenten), L.Zwanenburg@natuurmonumenten.nl

